

**Les narratives alternatives
als discursos d'odi contra
persones refugiades a
Catalunya**

AUTOR

Marc Díaz i Planas

COORDINACIÓ

Núria Millán Iniesta i Clara Calderó Delgado

DISSENY I EDICIÓ

Marc Díaz i Planas

ESTRUCTURA

L'informe ha estat possible gràcies a:

Els continguts d'aquest document són responsabilitat exclusiva del seu autor i en cap cas, no poden considerar-se com l'opinió de l'ACCD

Dipòsit Legal:

Aquest treball té llicència Creative Common – Atribució No-Comercial-No Derivativa 2.5 Espanya. Aquest informe pot ser copiat, distribuït, publicat i modificat amb fins no comercials i la seva autoria reconeguda utilitzant el text: “Les narratives alternatives als discursos d’odi contra persones refugiades a Catalunya”.

Introducció

L'any 2017 es va crear l'Observatori per a la Prevenció de l'Extremisme Violent (**OPEV**) en el marc del Pla d'Acció de la societat civil euro-mediterrània per la prevenció de totes les formes d'extremisme violent (a partir d'ara, Pla d'Acció). **NOVACT**, entitat radicada a Barcelona que treballa la noviolència per la fi dels conflictes armats, la transformació dels conflictes i una societat lliure de violència en totes les seves dimensions, en va ser una de les impulsores. El Pla d'Acció va ser adoptat per organitzacions de la societat civil i moviments socials de les dues riberes de la Mediterrània en la cloenda de la conferència "Towards a new paradigm: Preventing Violent Extremism" celebrada a Barcelona el gener de 2017.

Un dels quatre actes de violència relacionats amb l'extremisme violent que vol abordar el Pla d'Acció són els **discursos d'odi** (OPEV, 2017; 9). Aquest fenomen és antic, però actualment adquireix una nova dimensió per la difusió que les TIC, i dintre d'aquestes les xarxes socials que faciliten una difusió ràpida i massiva també dels discursos d'odi. En aquest sentit és significatiu que el 88% de la població catalana d'entre 16 i 74 anys és usuària d'internet, i d'aquesta el 68,7% participa a les xarxes socials (IDESCAT, 2018). A més, alguns especialistes han assenyalat que l'anomenat "efecte de desinhibició online" (SULER, 2004; 321-325) afavoreix la propagació de l'odi emparant-se una dissociació entre el món offline i l'online, així com l'anonimat.

Davant de les diferents estratègies per afrontar els discursos d'odi – sobre les què ens referirem properament–, diverses veus adverteixen sobre risc de generar efectes contraproductius quan aquest se'l persegueix estrictament des de l'àmbit penal (BAZZACO *et al.*, 2017; 6-7) i és per això que cobra sentit l'objecte d'estudi del present informe: la **promoció de narratives alternatives** al odi.

Finalment, la voluntat d'afrontar el discurs d'odi s'ha traduït recentment a nivell de ciutat en la celebració de les Jornades Internacionals #BCNvsOdi el 2017, i a nivell de l'entitat en la incorporació de la generació de narratives alternatives, concretament a les xarxes socials i mitjans tradicionals, tant en l'objectiu 8 del Pla d'Acció (OPEV, 2017; 24-25), com en els resultats esperats de l'objectiu específic 1.2 sobre PEV del Pla Estratègic vigent (NOVACT, 2018; 11).

ÍNDEX

	Introducció	
01	Objectiu i metodologia	5
02	Estat de la qüestió i conceptualització	6
2.1.	Un estat de la qüestió	6
2.2.	Definicions conceptual	8
03	Mapatge de pràctiques de narratives alternatives	14
3.1.	Aspectes inicials a valorar	14
3.2.	Eix mediàtic i audiovisual	16
3.3.	Eix digital i xarxes	17
3.4.	Eix d'experiències veïnals que promouen la convivència intercultural	18
3.5.	Eix de dinàmiques i activitats educatives	19
04	Conclusions	20
05	Bibliografia	22

01

Objectiu i metodologia —

L'**objectiu** de l'informe és **mapar les pràctiques en matèria de narratives alternatives al discurs de l'odi contra les persones migrades musulmanes a Catalunya i l'Estat espanyol**, preferiblement les persones **refugiades provinents de Síria**.

Per altra banda, d'entre les pràctiques mapades, l'informe pretén identificar algunes de les més rellevants per assenyalar **bones pràctiques** en l'àmbit de les narratives alternatives. Així, l'informe pretén ser un document útil per l'entitat de cara a explorar pròximament línies de treball sobre la matèria. L'objecte d'estudi de l'informe són doncs les pràctiques realitzades o en curs que fomenten narratives alternatives als discursos de l'odi contra les següents quatre categories: **immigració, islam, refugi i persones sirianes**.

Per altra banda, a **nivell metodològic** se seguirà el següent procediment:

- Fer una **revisió** sobre la documentació, publicacions i informació general sobre les experiències de narratives alternatives disponibles a la xarxa a partir dels criteris assenyalats en l'objectiu.
- S'**identificaran** les principals experiències existents, prioritzant en base a les quatre categories (immigració, islam, refugi, Síria), i s'abocaran en un full de càlcul a partir del qual elaborar quadres comparatius de les principals experiències seleccionades.
- **Anàlisi** de cada experiència en base als **criteris** d'anàlisi establerts, com l'entitat o instància

impulsora de l'experiència, els objectius, les accions implementades, el públic destinatari, etc.

02

Estat de la qüestió i conceptualització —

2.1 Un estat de la qüestió

Sobre l'estat de la qüestió del fet migratori, l'islam, el refugi i les persones d'origen siriana a Catalunya es farà referència tant a les dades **estadístiques** disponibles, com a alguns estudis de **percepció** que s'han realitzat.

El **fet migratori** a Catalunya es pot **quantificar** inicialment en el 14,2% de la població d'origen estranger que hi viu. D'aquesta franja de població, els principals països d'origen són el Marroc (2,8% de la població total), Romania (1,2%), Xina (0,8%), Itàlia (0,7%) i Pakistan (0,6%). A més, segons el padró municipal, el 3% de la població és originària de països de majoria àrab (Marroc i Algèria principalment) i el 4,4% de països majoritàriament musulmans (encapçalats pel Marroc, Pakistan, Senegal i Gàmbia) (IDESCAT, 2018;a). Tanmateix, generalment hi ha una bona **percepció** sobre la immigració, que es concreta en el fet que només un 3,5% de la població assenyala la immigració com “un dels principals problemes”, sent únicament l'1,5% el que la considera “el més important de tots” (CEO, 2019; 134-137).

Pel que a fa a l'**islam**, el 4,8% de la població catalana es considera musulmana (CEO, 2016; 24). A nivell de **percepció ciutadana sobre l'islam**, la meitat de la població considera que la diversitat religiosa enriqueix la vida cultural, mentre que únicament el 13,9% considera que posa en risc “l'estil de vida” de Catalunya (CEO, 2016; 55). Tot i això existeixen alguns indicadors que corroboren l'existència d'islamofòbia, tal i com apunta el darrer *Informe de recerca de l'OPEV Catalunya* sobre les intervencions i millors pràctiques realitzades per a prevenir els extremismes violents. De nou pel que fa a la

percepció, segons un informe del Pew Research Center, el 50% de la població de tot l'Estat espanyol té una opinió negativa de les persones musulmanes (PEW, 2016; 9).

Així, els *Informes sobre la evolució de los “delitos de odio”* elaborats pel Ministeri de l'Interior espanyol des del 2013, assenyalen que el mòbil racista i d'hostilitat cap a la pràctica religiosa (dintre de la qual s'inclou l'islam) està darrere del 42,8% del total de delictes d'odi registrats. Tot i això no es detecta una tendència clara en l'evolució d'aquest tipus de delictes en els darrers com s'observa a la taula 1, i té importants canvis segons l'any (MINISTERI DE L'INTERIOR, 2013-2018). En tot cas, cal recordar que les institucions i especialment l'Ajuntament de Barcelona reconeixen que no existeixen dades fiables sobre el volum real de delictes d'odi, especialment els de caràcter islamòfob i xenòfob (AJUNTAMENT, 2017; 6), fet estretament relacionat amb la **infradenúncia** d'aquest tipus de violència (AJUNTAMENT, 2019; 15-16). De fet, a nivell de la UE, l'Agència Europea de Drets Fonamentals situa en el 90% el volum de casos d'atacs motivats per l'odi que acaben no sent formalment denunciats (FRA, 2017; 17). La infradenúncia ha estat reconeguda igualment pel Ministeri de l'Interior sense aventurar-se a donar dades concretes a nivell de l'Estat espanyol (MINISTERI DE L'INTERIOR, 2013; 1-2).

Any	Total de delictes d'odi	Racisme i xenofòbia ¹	Creences o pràctiques religioses de les víctimes
2013	188	103	21
2014	214	124	33
2015	277	93	32
2016	288	111	14
2017	516	166	43
2018	600	114	37

Taula 1. Naturalesa dels delictes d'odi registrats a Catalunya

(Elaboració pròpia a partir de INTERIOR 2013-2018; veieu la bibliografia)

Per altra banda, les dades concretament sobre **islamofòbia** aportades des de la societat civil són **ambivalents**. Per una banda, la Plataforma Ciutadana contra la Islamofòbia (PCCI) constata un significatiu augment dels incidents islamòfobs a Catalunya, passant de 37 casos el 2016, a 51 l'any següent (PCCI, 2017; 17, PCCI, 2018; 16). I per altra banda, a nivell del tractament informatiu sobre les notícies referides a l'islam, l'Observatori de la Islamofòbia constata una millora destacant que el 57% de les notícies de 2018 estaven lliures d'islamofòbia, mentre que l'any anterior només eren el 38% (ROJO, VIDAL, 2019; 75).

Davant la inexistència d'un registre formal de les **persones refugiades** que viuen a Catalunya cal acudir a altres fonts d'informació per fer una fotografia de les persones refugiades i concretament les sirianes. En primer lloc, l'OAR indica que 55.749 persones van sol·licitar protecció internacional a l'Estat espanyol durant el 2018, el 5,2% de les quals són originàries **de Síria** (2.901 persones de les quals

el 44,2% dones). Això fa que Síria esdevingui el tercer país d'origen de les persones sol·licitants en el conjunt de l'Estat després de Veneçuela i Colòmbia, mantenint-se la tendència dels darrers anys. Pel que fa a Catalunya, el total van ser 8.047 sol·licituds, de les quals 29 eren de nacionalitat siriana, el 0,4% de les realitzades a Catalunya. Això situa Síria en el 19è lloc de procedència de les persones que sol·liciten protecció internacional en territori català (OAR, 2019; 63-64). De fet el principat només va atendre l'1% de les sol·licituds a tot l'Estat, i només a Melilla es van realitzar la meitat de sol·licituds sirianes.

En el cas sirià, és significatiu que els menors d'edat representen quasi la meitat de les persones sol·licitants (veure la taula 2), quan en el total de sol·licituds de tots els països els menors són el 21,1% (OAR, 2019; 22). A més, les dades disponibles evidencien que la vasta majoria de persones sirianes sol·licitants d'asil no ho han pogut accedir a territori espanyol per una "via segura"², ja que el 94,2% d'aquestes sol·licituds es van fer a les fronteres o en territori espanyol, només el restant es van fer als serveis consulars. Tot plegat, posa de relleu la **situació d'especial vulnerabilitat de les persones**

Franja d'edat	% de sol·licitants
0 – 13	40,2
14 – 17	7
18 – 34	32,1
35 – 64	19,7
65 o més	1

refugiades sirianes a Catalunya.

¹ Les denominacions "racisme i xenofòbia" i "Creences o practiques religioses de les víctimes" són pròpies dels *Informes sobre la evolució de "los delitos de odio"* publicats anualment pel Ministeri de l'Interior espanyol.

² Durant la crisi humanitària (la pitjor des de la II Guerra Mundial segons l'ACNUR) arrel del conflicte iniciat a Síria el 2011, diverses ONG denuncien que la inoperància de molts governs europeus amb els seus compromisos

internacionals en matèria de dret d'asil aboquen a persones que fugen de situacions de violències a cercar refugi per "vies no segures" (a mercè de traficants de persones, viatjant per rutes insegures i mitjans precaris) havent restringit les "vies segures" (procediment de sol·licitud d'asil eficaç des dels serveis consulars en el país).

Taula 2. Perfil de sol·licitant de protecció internacional de Síria

(Elaboració pròpia a partir de OAR, 2018; p. 22, veure bibliografia)

Sobre aquest punt és simptomàtica la relació entre el volum de sol·licituds de protecció internacional presentades per sirianes a l'Estat espanyol durant el 2018 –2.901–, i el nombre de sol·licituds sirianes resoltes favorablement amb estatut de refugiat en el mateix any –32– (OAR, 2019; 73). Aquesta relació en el cas espanyol contrasta amb Suècia, on durant el mateix període es van presentar 3.716 sol·licituds sirianes de protecció internacional, de les quals 3.106 es van resoldre favorablement (SWEDISH MIGRATION, 2018; 4).

Per altra banda, segons el padró municipal, el 2018 vivien a Catalunya 1.178 persones amb nacionalitat siriana (IDESCAT, 2018;a), amb i sense estatut de refugiada. Aquesta xifra representa el 0,1% de la població estrangera total, i menys del 0,02% del total de població. Per tant, en termes absoluts la **presència de persones refugiades sirianes a Catalunya és molt baix**.

Pel que fa a la **percepció** ciutadana sobre les víctimes de la crisi del refugi, diverses veus han apuntat a un canvi de tendència, des de les primeres expressions de solidaritat a un cert distanciament i fins i tot desconfiança en els darrers anys (LIMÓN, FERNÁNDEZ, 2016). En tot cas, el rebuig cap a les persones refugiades originàries d'Orient Mitjà és quasi inexpressiu a Catalunya i no s'ha traduït en manifestacions públiques significatives³ com sí ha passat en altres contextos (recordem el fenomen Pegida i l'ascens de l'AfD a l'est d'Alemanya, per exemple).

2.2 Definicions conceptuals

³ Els casos són molt minoritaris, com la concentració d'unes desenes de persones al Raval convocades per

Sobre l'estat de la qüestió del fet migratori, l'islam, el refugi i les persones d'origen siria a Catalunya es farà referència tant a les dades **estadístiques** disponibles, com a alguns estudis de **percepció** que s'han realitzat.

En primer lloc es constata que no hi ha una definició àmpliament consensuada en la literatura sobre els tres termes clau relacionats amb l'objecte d'estudi, és a dir el **discurs d'odi**, la **narrativa alternativa** i la **contra-narrativa**. Diverses autores, mitjans de comunicació i institucions, en funció de la seva aproximació teòrica o agenda particular, li donen un o altre sentit. Per això, abans d'explorar les pràctiques existents en l'àmbit de les narratives alternatives es farà una **revisió teòrica** d'aquests tres termes clau relacionats amb l'objecte d'estudi amb l'objectiu de **clarificar conceptualment** la **definició** que s'adoptarà al llarg de l'informe.

En aquest informe però, s'entén el **discurs d'odi** com una acció comunicativa orientada a "*denigrar, intimidar, promoure prejudicis, incitar a la discriminació i fins i tot a la violència contra individus per la seva pertinença a un grup específic, definit per una o algunes característiques compartides (procedència, religió, gènere, orientació sexual, condició de salut, etc)*" (BAZZACO et al., 2017; 9). L'OPEV a més vincula el discurs d'odi amb l'extremisme violent en el sentit que els "*processos de propaganda i adoctrinament dels moviments extremistes violents per legitimar les seves ideologies violentes*", sent especialment perillós quan és promogut des dels mitjans de comunicació o des de responsables públics (OPEV, 2017; 9). És per tant una forma de violència cultural que busca, de forma explícita o implícita, legitimar altres formes de violència.

Per altra banda, algunes veus han desglossat el discurs de l'odi en tres categories, no exemptes de debat i imprecisió en la seva traducció legislativa (COLIVER, 1992). En primer lloc hi ha el discurs de

Democràcia Nacional (agost de 2017), o a Montjuïc (octubre de 2017).

l'odi **punible** per la llei, per exemple el què indueix al genocidi, el **restringible** en alguns supòsits –per exemple per a protegir els drets o la seguretat de tercers– i l'**ofensiu**, que tot i ser èticament reprovable ha de ser protegit per la llei a l'empesa de l'article 19 de la DUDH (ARTICLE 19, 2015; 18-19). En el moment que en el rerefons d'un acte delictiu segons el codi penal d'un Estat hi ha discursos d'odi, ens trobem davant alhora davant del **crim d'odi**.

La **contra-narrativa** és un altre dels conceptes pròxims a l'objecte d'estudi d'aquest informe, i de la mateixa manera que en el cas anterior, no hi ha una definició única i consensuada sobre la seva naturalesa i característiques. De fet, existeix una certa **confusió terminològica** com mostra, per exemple, la teorització que es fa des del sector no governamental, el governamental (Consell d'Europa o UE) i també a nivell de Nacions Unides. En aquest sentit, la resolució 2354 del Consell de Seguretat, on es relaciona la promoció dels “contra-arguments” en el marc de contrarestar els “arguments terroristes” (ONU, 2017; 3-4). Sense referir-se explícitament al terme *narrativa alternativa*, considera que l'objectiu dels *contra-arguments* “no ha de ser solament refutar els missatges dels terroristes, sinó també difondre àmpliament arguments positius que ofereixin alternatives creïbles i responguin a les preocupacions dels grups vulnerables que estan sotmesos als arguments dels terroristes” (ONU, 2017; 3). Sota l'enfocament previst prèviament, es tractaria doncs de narrativa alternativa més que contra-narrativa.

Per altra banda, existeixen formes alternatives per la noció de contra-narrativa, com “contrarelat” i “contra-argument” (ARGOTE, 2018; 20).

En aquest informe s'assumeix la definició de la **contra-narrativa** que proporciona el manual *We CAN!* editat pel Consell d'Europa en el marc de la campanya No Hate Speech. Així doncs, es tracta d'una narrativa (conjunt d'idees i missatges) que busca confrontar el discurs d'odi en clau positiva, inclusiva i constructiva, tenint els DDHH com a base

fonamental, i que s'adreça a persones que ja simpatitzen o comparteixen les narratives extremistes violentes (DEL FELICE, ETTEMA, 2017; 79-81). L'enfocament del manual proposa un enfocament de DDHH com a punt base a partir del qual guiar les contra-narratives, i en aquest sentit des del sector no governamental s'emfatitza, en el cas concret que ens ocupa, en la “contraposició” al discurs de l'odi, amb missatges que “retornen a la representació original de les persones refugiades com a subjectes de dret” (ARGOTE, 2018; 42). Es tracta doncs d'utilitzar les contra-narratives com mètode per “humitejar l'aire” fent un paral·lelisme entre els discursos d'odi i els incendis.

En tot cas, s'admet de forma quasi unànime que les contra-narratives es dirigeixen a “*afrontar directament la narrativa extremista amb l'objectiu de desacreditar-ne els missatges extremistes*” (REED *et al.*, 2017; 10).

Dins de l'àmbit de la contra-narrativa trobem el **contramissatge** (counter message) que és una reacció directa i concreta cap a un missatge d'odi específic que busca rebatre'l i desmitificar-lo. És un instrument que busca ocupar espais públics (per exemple un missatge inclou a través d'un graffiti) o l'espai online (un *meme* que faci mofa d'un missatge d'odi) (DEL FELICE, ETTEMA, 2017; 80-81).

La **narrativa alternativa** és, com en els casos anteriors, un concepte ampli i que algunes autores li atorguen característiques pròpies del que en aquest informe s'entén per contra-narratives. Exemple d'això és la circumscripció en les contra-narratives de les “campanyes afirmatives” definides com a “*missatges que ofereixen una alternativa positiva a la propaganda extremista o que pretenen deconstruir o deslegitimar les narratives extremistes*” (CABO, GARCÍA 2017; 29). Tanya Silverman (i d'altres) defineixen les contra-narratives com “un missatge que ofereix una alternativa positiva a la propaganda extremista” (SILVERMAN *et al.*, 2017; 11-52), una aproximació pròpia de les narratives alternatives tal i com s'entenen en aquest informe.

Per altra banda, en la literatura també se les coneix freqüentment com a “relat” (ARGOTE, 2018) o “discurs” (BAZZACO, 2017; 36-41), formes totes elles que no presenten cap diferència conceptual entre elles.

En la literatura revisada s'han identificat alguns autors i institucions profusament citades en l'abordatge teòric per caracteritzar les narratives alternatives, i que se sistematitzaran en les seves **tres aproximacions teòriques fonamentals**.

En primer lloc es tracta de la proposta de **Rachel Briggs** i **Sebastien Feve**, autores de *Review of Programs to Counter Narratives of Violent Extremism* (2013), publicat per l'Institute for Strategic Dialogue de Londres. De la seva primera aproximació beu la proposta teòrica del RAN, i el document encarregat pel Comitè sobre Llibertats Civils, Justícia i Afers Interns de la UE elaborat per Alastair Reed, Haroro J. Ingram i Joe Whittaker (2017). Alejandro Beutel també es basa en aquestes autores.

En segon lloc, **Celina Del Felice** i de **Menno Ettema**, editors del manual *We CAN!* (2017) del Consell d'Europa, que és citat pels autors del manual *Ciberespect* (2017) d'Edoardo Bazzaco, Ana García Juanatey, Anna Palacios, Laia Tarragona i Lluís Torrent.

I en tercer lloc, s'ha considerat oportú d'incloure la Xarxa per a la Sensibilització contra la Radicalització, més coneguda per les sigles en anglès **RAN**, per ser una de les instàncies públiques de referència en la matèria a nivell de la UE. El seu enfocament es fonamenta en les aportacions de Briggs i Feve, així com d'Anne-Sophie Hemmingsen i Karin Ingrid Castro del Danish Institute for International Studies (DIIS).

	Contra-narrativa			Narrativa alternativa		
	Briggs i Feve	Del Felice i Ettema	RAN	Briggs i Feve	Del Felice i Ettema	RAN
Què?	Deconstruir, deslegitimar i desmitificar la retòrica extremista violenta	Soscavar l'autoritat	Desafiar directament, deconstruir, desacreditar i desmitificar les narratives extremistes violentes.	Debilitar les narratives extremistes violentes concentrant-se en l' "a favor de què estem" més que no pas el "contra què estem"	Oferir una perspectiva de "som"	Debilitar les narratives extremistes violentes concentrant-se en l' "a favor de què estem" més que no pas el "contra què estem"
Com?	Desafiant les narratives extremistes amb idees, lògica, fets i humor	Confrontant directament una narrativa opressiva	Desafiant les ideologies a través de les emocions, la teologia i els arguments, exposar les hipocresies i les mentides dels extremistes	- Narratives en clau positiva sobre valors socials, tolerància, llibertat i democràcia. - No busca confrontar directament les narratives extremistes.	Promovent i creant una visió de la societat alternativa a les narratives dels discursos d'odi	Narratives en clau positiva sobre valors socials, tolerància, llibertat i democràcia
Cap a qui?	Persones i grups que estan en un fase avançada de radicalització (simpatitzants, seguidors passius i militants de moviments extremistes violents)	1) Persones que poden simpatitzar amb discursos d'odi. 2) Persones que han tingut posicions extremistes	1) Individus en risc o ja radicalitzats 2) Grups vulnerables a la radicalització	Persones i grups que ja poden estar tenint simpaties cap a les causes extremistes (tot i que no les recolzen obertament)	Tota la població	1) Individus "en risc" o que ja estan radicalitzats 2) Públic general i comunitats específiques
On?	X	A petita escala	X	X	Projecte ampli	X
Quan?	X	En un moment concret	X	X	A mitjà i llarg termini	X
Qui?	OSC	X	Societat civil, víctimes, mitjans de comunicació i institucions religioses	OSC i govern	X	ONG, govern, líders religiosos i víctimes

Taula 3. Enfocaments teòrics de les contra-narratives i les narratives alternatives

Font: Elaboració pròpia a partir de DEL FELICE, ETTEMA, 2017; 77 i 82 | BRIGGS, FEVE, 2013; 8-16 | RAN, 2019;

S'han definit les **narratives alternatives** com “*un sistema de relats que s'encaixen per a produir una visió coherent del món per tal de fomentar i provocar activitats noviolentes i legals que recolzin a individus, grups i moviments que proposen aquesta mateixa visió. A diferència de les contra-narratives, les narratives alternatives no estan explícitament dirigides a confrontar les narratives violentes, tot i que poden tenir resultats secundaris que les desplacin*” (BEUTEL et al., 2016; 38). Tanmateix, l'**objectiu** de les narratives alternatives seria el de “*presentar una nova narrativa, més que no entrar en els mateixos termes que les de contingut extremista. El que pot incloure relats sobre la diversitat, la tolerància o valors socials*” (REED et al., 2017; 10).

Altres aproximacions fan una referència explícita a la interculturalitat basada en la **interculturalitat** “*vinculant-la “en valors com l'empatia, la tolerància i la igualtat”* (BAZZACO et al., 2017; 36). Sobre el “som inclusiu” en el marc de narratives per afrontar els missatges de l'extremisme violent s'ha fet referència a “*una nova narrativa d'inclusió [...] que no estigui arrelada en idees com l'ètnia, la religió, la nació, l'afiliació política o la riquesa [...] consegüentment reforçant el concepte de pertinença i alhora acceptant la diversitat*” (MURO, 2017; 85).

En darrer lloc, en aquest informe s'assumeix la **definició de narrativa alternativa** que proporciona el manual *We CAN!* editat pel Consell d'Europa en el marc de la campanya No Hate Speech. Així, la narrativa alternativa és una narrativa (conjunt d'idees i missatges) que busca debilitar el discurs d'odi en clau positiva, inclusiva i constructiva, tenint els DDHH com a base fonamental, i que s'adreça al conjunt de la població. (DEL FELICE, ETTEMA, 2017; 77-79). Poden veure's els detalls de la conceptualització de les narratives alternatives que es proposa en aquest informe en la taula número 4 segueix.

Taula 4. Enfocament teòric proposat de les narratives alternatives

Què busca?	Oferir una perspectiva dinàmica de “som inclusiu” que difumina el nosaltres/ells, relacionat amb l'enfocament intercultural (veure definició consegüent).
Com pretén aconseguir-ho?	Promovent i creant una visió de la societat alternativa a les narratives dels discursos d'odi
Cap a qui es dirigeix?	El conjunt de la població tot i que ha de tenir en compte aspectes com les franges d'edat, l'adaptació del missatge al públic específic, etc
On es desenvolupa?	Projecte ampli i preferiblement amb la participació de diversos actors
Quan es desenvolupa?	A mitjà i llarg termini
Qui la promou?	Les OSC poden ser un actor més legítim que les institucions públiques –i les seves instàncies derivades– per promoure-la (a ulls de les audiències destinatàries)
Quin és el fonament?	Els drets humans.

L'enfocament intercultural vigent a nivell institucional a Barcelona es basa en tres principis (AJUNTAMENT, 2011; 5-6, 2017; 6-7):

- La **igualtat** de drets, deures i oportunitats per a totes les persones independentment dels seus orígens culturals.
- El **reconeixement de la diversitat** així com la seva valoració.
- La **interacció positiva** en el sentit de potenciar el coneixement mutu, el contacte i el diàleg, no tant de diverses cultures sinó de persones amb bagatges i orígens culturals diferents que conviuen i treballen col·laborativament en un projecte comú (de ciutat, en aquest cas). És el principal punt que diferencia aquest enfocament d'altres previs com el multicultural.

Finalment, en aquest informe s'entén per *narrativa alternativa* la pràctica concreta de promoure aquest tipus de narrativa concreta. **Una altra aproximació possible a la narrativa alternativa** –que no s'inclou en aquest document– se centraria en el **contingut discursiu específic** (o missatge) i no en la pràctica o l'experiència concreta (mitjà per fer arribar el missatge). A nivell d'exemple per explicar aquesta segona aproximació, una *narrativa alternativa* que busqui fer front a la islamofòbia en el context de Catalunya, podria ser l'explicació d'un *nosaltres inclusiu* on l'islam és una part constituent del què som. Des d'aquest enfocament es poden subratllar l'herència arquitectònica (banys àrabs de Girona o la Suda de Tortosa), lingüística (arabismes, o termes d'origen àrab), científica (centres de pensament hispano-àrabs), pròpies del món islàmic en el *nosaltres*, a més de l'aproximadament 5% de població catalana que s'identifica amb l'islam, difuminant l'alteritat del món islàmic vers el *nosaltres*.

03

Mapatge de pràctiques de narratives alternatives —

3.1 Aspectes inicials a valorar

En primer lloc cal assenyalar que la inclusió de les experiències mapades en el full de càlcul annex no implica que no existeixin altres que aborden igualment narratives alternatives als discursos d'odi. S'han tingut en compte les experiències sobre les que s'ha trobat informació publicada a la xarxa. Així, s'han mapat un total de **75 pràctiques**, d'entre les quals s'ha seleccionat 16 pràctiques agrupades en els **quatre eixos temàtics** (o àmbits) següents. En cada eix s'identifiquen, de forma preliminar alguns inconvenients i avantatges que poden presentar la posada en pràctica de la narrativa alternativa segons la seva naturalesa. Seguidament, es presentaran les principals pràctiques en taules comparatives segons l'eix al que pertanyin.

⇒ Eix mediàtic i audiovisual

Dins de l'àmbit de la comunicació i de l'audiovisual destaquen diverses iniciatives que aborden el problema de l'abordatge poc curós i responsable de la diversitat cultural.

□ Una possible línia a abordar seria un tractament informatiu sobre aspectes relacionats amb la diversitat cultural que no contribueixi de forma acrítica a la **reproducció de relats o discursos mediàtics dominants**. Aquest punt afecta especialment al –sovint profús– tractament informatiu dels atacs extremistes violents que ocupa una part important del tractament informatiu dels grans mitjans de comunicació.

☑ L'abundància de mitjans de comunicació d'àmbit local pot oferir possibilitats de col·laboració per la seva accessibilitat. En el cas de la ciutat de Barcelona hi ha diverses publicacions periòdiques d'àmbit de districte i de barri.

☑ Tant des del sector públic com des del sector privat (no lucratiu) s'ha generat documentació de referència per un tractament respectuós amb la diversitat cultural. Per exemple *Las palabras importan* (2017) del projecte “Herramientas para un tratamiento adecuado de la inmigración” (SOS Racisme), o *La diversitat a la ficció televisiva* (2016) i *El discurs mediàtic sobre la immigració* (2013) elaborats pel CAC.

☑ Com tants altres àmbits en l'actualitat, el sector de l'audiovisual –de forma específica– està experimentant una transformació pel que fa a una difusió global dels continguts produïts. La creixent popularitat de productores com Netflix o HBO n'és un exemple. Aquest aspecte pot suposar un repte a l'hora de poder fer insistència sobre un tractament responsable i curós de la diversitat cultural.

⇒ Eix digital i xarxes

☑ El digital és un espai fàcilment accessible que no requereix d'una gran quantitat de recursos.

□ Des del sector públic (CABO, GARCÍA, 2017; 5), el sector privat no lucratiu (ACCEM, 2018; 3-5) i l'acadèmia (BRIGGS, FEVE, 2013; 25-28) s'ha assenyalat el fet que internet –i especialment les

xarxes socials– s'han convertit en un espai que facilita la propagació dels discursos d'odi. Aquesta realitat fa especialment pertinent l'exploració i el treball de narratives alternatives en el camp d'internet i de les xarxes socials.

☒ L'impacte d'una iniciativa en un espai enorme com són les xarxes és possiblement pot ser un obstacle o condicionant a tenir en compte (encara que vagi dirigida a perfils concrets com és el cas de la campanya "Save A Hater").

☑ Algunes iniciatives que han treballat aquest àmbit han generat documents de referència com són el manual *WE CAN!* (2017) de la campanya "No Hate Speech Movement" o l'*Informe del Observatorio PROXI* (2015), que inclou una avaluació de l'impacte del projecte.

⇒ **Experiències veïnals que promouen la convivència intercultural**

☑ A Barcelona han existit i existeixen experiències que ofereixen una perspectiva d'un "som inclusiu" i que promouen una visió de societat que accepta la seva diversitat cultural a partir d'experiències veïnals. Un exemple paradigmàtic i recent ha estat l'experiència viva d'autoorganització veïnal i d'entitats de Nou Barris per fer front a la manipulació política que l'extrema dreta va fer de l'obertura d'una mesquita al carrer Japó. Davant la propagació de discursos xenòfobs i islamòfobs i de l'intent de l'ultradreta per mobilitzar el veïnat contra els i les veïnes musulmanes, el teixit associatiu (articulat en la Xarxa Nou Barris Acull) va tenir un paper clau en la desactivació de la campanya d'odi de l'ultradreta i per reconduir la situació per tal de garantir el dret al culte (Art. 18 de la DUDH). L'experiència s'ha recollit recentment en el documental *La mesquita del carrer Japó: una experiència col·lectiva cap a la convivència en la diversitat* (2019). Aquest eix implica un major protagonisme de la societat civil local en la promoció de narratives alternatives a l'odi. Sobre aquest punt, s'han assenyalat les

organitzacions de la societat civil com a actors especialment legítims a ulls de la comunitat per prevenir els extremismes violents –als quals poden conduir els discursos d'odi– des del sector públic (OSCE, 2018; 26-41), privat no lucratiu (GERVASONI, 2017; 44-46) i acadèmic (UCKO, 2018; 257-258).

⇒ **Dinàmiques i activitats educatives**

☑ Algunes d'aquestes pràctiques poden ser especialment enriquidores perquè són més vivencials a través d'un testimoni en primera persona –i fins i tot colpidores– com és el cas de la metodologia de la "biblioteca vivent". Formen part d'activitats diverses de sensibilització especialment dirigides a joves a través de projectes que es porten a terme en centres educatius.

☐ L'accés a centres educatius per treballar amb l'alumnat (menor d'edat) sol requerir un procés que fa la intervenció més complexa que treballar amb altres col·lectius.

☒ Per la seva naturalesa, es tracta de pràctiques que incideixen de forma puntual ja que són activitats que tenen una durada generalment curta.

3.2 Eix mediàtic i audiovisual

	Què busca?	Com pretén aconseguir-ho?	Cap a qui es dirigeix?	On es desenvolupa?	Quan es desenvolupa?	Qui la promou?
Diverscat en acció	Normalitzar i millorar el tractament de la diversitat cultural a través dels mitjans de comunicació	Posa en contacte periodistes amb possibles fonts	Comunicadors i dels mitjans de comunicació	Àmbit de la comunicació i OSC Àmbit: Catalunya	Llarg termini (2013-actualitat)	Grup de Treball de Periodisme Solidari (Col·legi de Periodistes de Catalunya)
Herramientas para un tratamiento adecuado de la inmigración	Revisar els discursos mediàtics i proposar alternatives de transformació individual i col·lectiva	Tallers de capacitació, accions d'anàlisi de discursos i activitats de sensibilització	Jovent Estudiants d'universitat	Àmbit de la comunicació i OSC Àmbit: Estat espanyol	Mitjà termini (2016-2017)	SOS Racisme
Mesa per la Diversitat en l'Audiovisual	Fomentar la convivència, el respecte, el coneixement de la diversitat cultural	Facilitació d'espais de reflexió, fent recerca i elaborant recomanacions	Comunicadors i dels mitjans de comunicació	Àmbit de la comunicació	Llarg termini (com a mínim des del 2007-actualitat)	Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) (ent impulsor)
Observatori del Discurs Discriminatori als Mitjans	Estudiar la presència de discursos discriminatoris cap a col·lectius potencialment afectats per violències culturals	Analitzant les versions digitals d'una selecció de mitjans de comunicació	General (ciutadania) i professionals de la comunicació	8 versions digitals de mitjans d'àmbit estatal	Mitjà termini (2017)	Grup de Periodistes Ramon Barnils
Tot un món	Mostrar la diversitat cultural i el fet migratori a Catalunya	A través de mini reportatges centrants en persones nouvingudes o amb orígens de fora de Cat	General (audiència)	Persones a títol individual Àmbit: Catalunya	Llarg termini (2004-2017)	Televisió de Catalunya (TVC)

3.3 Eix digital i xarxes

	Què busca?	Com pretén aconseguir-ho?	Cap a qui es dirigeix?	On es desenvolupa?	Quan es desenvolupa?	Qui la promou?
Be The Key	Fomentar la reflexió entre ciutadania, institucions i mitjans de comunicació sobre el creixement de la islamofòbia a BCN i al Raval	Viralització de continguts i concursos a les xarxes socials (en diverses llengües)	Jovent	A la xarxa / Barcelona i concretament el Raval	Mitjà termini (2017-actualitat)	Observatori Blanquerna de Comunicació, Religió i Cultura (Blanquerna/URL)
No Hate Speech	Mobilitzar el jovent per combatre els discurs d'odi i promoure els DDHH a la xarxa	Campanyes online i descentralitzades en cada país, elaboració de recursos	Activistes online Jovent General	Estats del Consell d'Europa (i a la xarxa)	Llarg termini (2013-2018)	Departament de Joventut (Consell d'Europa), Injuve a l'Estat espanyol
Observatorio PROXI	Prevenir la gestació, desenvolupament i propagació del discurs d'odi contra la població migrant i gitana	Seguiment i anàlisi de discursos d'odi en fòrums de participació en els fòrums de participació dels mitjans	Persones lectores dels 3 mitjans seleccionats	A la xarxa	Mitjà termini (setembre de 2014-juliol de 2015)	IDHC United Explanations
Save A Hater	Promoure el sentit crític ciutadà i sensibilitzar per combatre els discursos d'odi	Incidint amb missatges alternatius als discursos d'odi i promovent l'activisme a les xarxes	Persones que promouen els discursos d'odi a les xarxes i audiències afins	A la xarxa	Mitjà termini (temps de desenvolupament desconegut)	Accem

3.4 Eix d'experiències veïnals que promouen la convivència intercultural

	Què busca?	Com pretén aconseguir-ho?	Cap a qui es dirigeix?	On es desenvolupa?	Quan es desenvolupa?	Qui la promou?
Espai de l'Immigrant	Lluitar contra el racisme i per l'equitat de drets, recursos i oportunitats.	Activisme social, veïnal i polític, i assistència sanitària i jurídica	Persones d'origen migrant (bàsicament)	Barcelona, Raval	Llarg termini (2013-actualitat)	Espai de l'Immigrant
Women in intercultural dialogue	Promoció de valors cívics i democràtics, drets de les dones, sensibilització i participació comunitària	Promoció d'espais comunitaris de dones	General (veïnat)	Barri de Neukölln (Berlín)	Llarg termini (temps de desenvolupament desconegut)	LebensWelt (ONG)
Welcome League	Promoure la inclusió social de persones de col·lectius en situació de risc	Lliga de futbol sala	Persones refugiades, sol·licitants d'asil i menors migrats no acompanyats.	Barcelona, Ciutat Vella	Llarg termini (2018-actualitat)	Fundació UFEC i Complexos Esportius Municipals (Ajuntament)
Xarxa Nou Barris Acull	Fomentar la convivència i facilitar la incorporació als barris dels nous veïns i veïnes que procedeixen de la immigració	Acollida i acompanyament, assessorament jurídic i legal, formació i sensibilització	General i persones d'origen migrant	Barcelona, Nou Barris	Llarg termini (2012-actualitat)	80 entitats (aprox) de Nou Barris

3.5 Eix de dinàmiques i activitats educatives

	Què busca?	Com pretén aconseguir-ho?	Cap a qui es dirigeix?	On es desenvolupa?	Quan es desenvolupa?	Qui la promou?
Biblioteca vivent	Desmuntar prejudicis i estereotips sobre la diversitat	A través del coneixement en primera persona i en petit format de realitats i experiències diferents	General	Amb entitats del territori (arreu de Catalunya)	Curt termini (l'activitat)	Diverses entitats en l'àrea metropolitana de Barcelona
Escola Refugi	Apropar la realitat de les persones refugiades als centres educatius	Educació no formal a partir de dinàmiques i activitats en tallers	Infants, adolescents i joves	Barcelona	Llarg termini (des de 2017)	Open Cultural Center
Música	Visibilitzar la realitat migratòria i promoure l'acollida	Corals o grups de música juvenils en espais joves	Joves	Barcelona	Llarg termini (des de mitjans dels 2000s)	Diverses entitats en l'àrea metropolitana de Barcelona (ÀKAN, AUDIR, etc)

04

Conclusions —

En primer lloc, la principal **dificultat** a l'hora d'analitzar les pràctiques recollides en matèria de narratives alternatives ha estat **l'escassíssima informació disponible sobre l'avaluació de l'impacte** que han tingut les experiències mapades. Aquest obstacle ha condicionat concretament la identificació de criteris d'anàlisi per poder seleccionar bones pràctiques a tenir en compte de cara a explorar futures intervencions en l'àmbit de les narratives alternatives. Aquesta informació presumiblement existeix a nivell intern de les entitats o instàncies que han promogut aquestes iniciatives, però en tot cas escassegen referències en documentació pública i accessible a la xarxa. Per tant, cal posar en relleu que s'han tingut en compte únicament les experiències sobre les qual hi ha informació a la xarxa, motiu pel qual no s'ha d'excloure que existeixin altres experiències realitzades.

Per això, a partir del mapatge realitzat, es detecta la **necessitat d'un major coneixement sobre l'impacte de les experiències realitzades** i una sistematització sobre les experiències realitzades o en curs per tal de determinar-ne l'eficàcia i **pertinença**. Possiblement es podrien fer avenços en aquest sentit a partir del contacte directe amb les entitats promotores, o a partir de prosseguir aquesta línia d'investigació per aconseguir un mapatge més exhaustiu que requeriria més recerca.

Una altra dificultat ha estat identificar pràctiques destinades a promoure narratives alternatives específicament sobre les persones refugiades d'origen sirí. En el cas de Catalunya aquest fet possiblement s'explica pel reduït nombre de

persones d'aquest perfil que hi viuen (tal com s'ha observat en l'estat de la qüestió).

En segon lloc, a l'hora de considerar les pràctiques de narratives alternatives cal emfatitzar la importància que **retornin a les persones potencialment receptores de discursos d'odi –i vulnerabilitzades– la condició de titulars de drets**, transversalitzant així l'enfocament basat en els DDHH. Es tracta per tant de **re-humanitzar aquestes persones** i col·lectius que són estigmatitzats i criminalitzats pels discursos d'odi. En el cas de l'objecte d'estudi d'aquest informe, cal referir-se concretament a les persones i col·lectius que són objectiu dels discursos racistes, xenòfobs i islamòfobs. Aquest aspecte condueix novament a la vessant de narrativa alternativa entesa com a “missatge” i no com a “pràctica” sobre la que s'ha fet referència anteriorment. En aquest sentit cal recordar el recent debat (desembre de 2019), promogut tant des del sector públic (Afers Socials de la Generalitat) com privat no lucratiu (Lafede) per evitar incloure el terme “mena” en la llista de neologismes de l'any elaborada per l'IEC i un observatori de la UPF. És un bon exemple de com el “missatge” contribueix a deshumanitzar aquest col·lectiu allunyant-lo simbòlicament de la condició de menors d'edat d'aquests individus, i per tant subjectes a la Convenció sobre els Drets de l'Infant (1989) entre d'altres.

En tercer lloc, a partir del mapatge d'experiències realitzat, s'identifiquen diversos **actors locals** de la ciutat de Barcelona amb els quals pot explorar-se la possibilitat de **teixir aliances per promocionar narratives alternatives**. Dins del sector públic hi ha

diverses instàncies i serveis, la majoria dels quals sota el paraigua de la Direcció de Drets de Ciutadania, Cultura, Participació i Transparència, com l'Oficina d'Afers Religiosos (OAR), l'Oficina per la No Discriminació (OND), BCN Interculturalitat o el Centre de Recursos en Drets Humans. Pel que fa al sector privat no lucratiu –teixit associatiu i societat civil– destaquen SOS Racisme, l'Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC), United Explanations i l'Associació d'Educadors en Drets Humans (AHEAD).

Per altra banda s'han de posar en valor els **espais d'intercanvis d'experiències** realitzades o en curs que permeten l'aprenentatge mutu i el desenvolupament de sinergies entre actors que promouen narratives alternatives. Poden ser iniciatives desenvolupades a **les xarxes** a nivell local, com el portal web del Centre de Recursos en Drets Humans, o internacional, com els "exemples de bones pràctiques" del programa "Intercultural cities" del Consell d'Europa (sector públic) o el Knowledge Hub que impulsa l'Dare for Sustainable Development (sector privat no lucratiu). També poden ser **espais de trobada** físics de la ciutat, com les Jornades BCN vs. Odi realitzades el 2017 al CCCB i altres espais d'intercanvi promoguts sota el paraigua de l'Ajuntament, o internacional, en molts casos facilitats a través del programa Erasmus+ i promoguts conjuntament per ONG (seminari "Counter and Alternative Narratives Against Islamophobia", 2019).

Finalment, un altre punt a tenir en compte són **les pràctiques en l'àmbit simbòlic** dins del camp de les narratives alternatives. Aquest aspecte té relació amb les narratives alternatives referents al missatge (més que en la pràctica) sobre les que es feia referència en el punt de definicions conceptuals de l'estat de la qüestió. És a dir, el contingut concret del missatge o relat sobre el què es basteix la narrativa alternativa. En el cas de Barcelona hi ha ocasions que presenten oportunitats de desplegar relats o

missatges alternatius als discursos d'odi (xenòfobs i islamòfobs fonamentalment) a mitjà i llarg termini.

En aquest sentit, l'any 2014, enmig del debat ciutadà sobre el futur de l'antiga plaça de toros de **la Monumental** es van difondre rumors de suposats contactes de l'emir de Qatar amb el Grup Balañá – propietari del recinte– per a transformar-la en una mesquita. La "notícia", que posteriorment es va revelar infundada, va ser el pretext que algunes veus van aprofitar per abocar en el debat estereotips i discursos més o menys desacomplexadament islamòfobs. Però per altra banda, l'ocasió brindava la possibilitat de situar el debat en clau de drets humans, per exemple posant sobre la taula el dret de culte (Art. 18 de la DUDH) d'una part significativa dels veïns i veïnes de Barcelona, projectant així una imatge de la ciutat on l'islam és una part de la realitat de la ciutat (missatge que contrasta tant els discursos d'odi de signe "islamista-extremista" com ultradretà).

Altres exemples d'aquest aspecte simbòlic, que contribueix a crear una identitat de ciutat, és el **memorial-comptador** de persones que han mort ofegades a la Mediterrània intentant arribar a Europa i que l'Ajuntament va instal·lar a la platja de la Barceloneta el juliol de 2018. O la **retirada de l'estàtua a Antonio López** –de la plaça homònima de Ciutat Vella– el març de 2018 pel seu passat esclavista per part de l'Ajuntament, o la recuperació de l'esperit anti-bel·licista ("Sarajevo Districte 11" dels 1990s o el "no a la guerra" d'Irak en els 2000s) amb un important protagonisme de la ciutadania barcelonina.

Es tracta en definitiva d'un abordatge de les narratives alternatives amb un component discursiu important lligat a la reivindicació d'una tradició i identitat local vinculada a l'autoidentificació amb els drets humans, fonament de tota narrativa alternativa.

Bibliografia

ACCEM (2018) *Save A Hater. Ideas para actuar contra la polarización y el discurso de odio en las redes sociales*. Enllaç:

<https://www.saveahater.accem.es/wp-content/uploads/2018/10/Manual-de-Activismo-Save-a-hater.pdf> [visita: 16-12-2019]

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2011) *Pla Barcelona Interculturalitat*. Enllaç:

<https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/85038/1/4052.pdf> [visita: 16-12-2019]

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2017) *Programa BCN Interculturalitat. Memòria 2017*. Enllaç:

https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/sites/default/files/documentos/memoria_progbi_2017_def.pdf [visita: 16-12-2019]

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2019) *La discriminació a Barcelona 2018*. Institut de Drets Humans de Catalunya i Centre de Recursos en Drets Humans, Direcció de Serveis de Drets de Ciutadania i Diversitat de l'Ajuntament de Barcelona. Enllaç:

https://ajuntament.barcelona.cat/oficina-no-discriminacio/sites/default/files/LadiscriminacioBarcelona_IMPREMTA_abril.pdf [visita 7-12-2019]

ARGOTE, R. (2018) *Ciudadanía contra los discursos políticos xenófobos. Guía contra incendios*. Comisión de Ayuda al Refugiado en Euskadi (CEAR-Euskadi). Enllaç:

https://www.cear-euskadi.org/wp-content/uploads/2018/05/guia_contra_incendios_cast.pdf [visita: 16-12-2019]

ARTICLE 19 (2015) *'Hate Speech' Explained. A Toolkit. 2015 Edition*. London. Enllaç:

<https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38231/%27Hate-Speech%27-Explained---A-Toolkit-%282015-Edition%29.pdf> [visita: 10-11-2019]

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2017) *Mesura de govern. Pla municipal de lluita contra la Islamofòbia*. Ajuntament de Barcelona, Àrea de Drets de Ciutadania, Transparència i Participació. Enllaç:

https://ajuntament.barcelona.cat/educacio/sites/default/files/cat-mg-pla-municipal-contra-islamofobia_def_17012017.pdf [visita: 11-11-2019]

BAZZACO, E., GARCIA, A., PALACIOS, A., TARRAGONA, L., TORRENT, L. (2017)

Ciberrespect. Guía práctica de intervención en línea para ciberactivistas. IDHC, SOS Racisme i United Explanations. Barcelona. Enllaç:

https://www.idhc.org/arxius/recerca/1516274279-CIBERESPECT_Guia_practica_VF.pdf [visita: 15-12-2019]

BEUTEL, A., WEINE, S. M., SAEED, A. *et alii* (2016) *Field Principles for Countering and Displacing Extremist Narratives*. *Journal of Terrorism Research, JTR*, Vol. 7, i.3, pp. 35-49

BRIGGS, R., FEVE, S. (2013) *Review of Programs to Counter Narratives of Violent Extremism. What works and what are the implications for Government?*. Institute for Strategic Dialogue.

CABO, A., GARCÍA, A. (2017) *El discurs d'odi a les xarxes socials: un estat de la qüestió*. Àrea de Drets de Ciutadania, Cultura, Participació i Transparència. Direcció de Serveis de Drets de Ciutadania i Diversitat. Ajuntament de Barcelona. Enllaç:

https://ajuntament.barcelona.cat/bcnvsodi/wp-content/uploads/2018/01/Informe_discurs-de-lodi_CATALA.pdf [visita: 10-12-2019]

CEO (2016) *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2016*. Direcció General d'Afers Religiosos i Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya. Enllaç: <http://justicia.gencat.cat/web/conten/afers-religiosos/documents/Informe-resultats.pdf> [visita: 28-11-2019]

CEO (2019) *Baròmetre d'Opinió Política. 1a onada 2019*. REO núm. 919, 05/04/2019. Centre d'Estudis d'Opinió, Generalitat de Catalunya. Enllaç: <http://justicia.gencat.cat/web/conten/afers-religiosos/documents/Informe-resultats.pdf> [visita: 29-8-2019]

COLIVER, S. (ed.) (1992) *Striking a Balance. Hate Speech, Freedom of Expression and Non-discrimination*. Article 19, London and Human Rights Centre (University of Essex). Enllaç: <https://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/striking-a-balance.pdf> [10-11-2019]

DEL FELICE, F., ETTEMA, M. (ed.) (2017) *We CAN! Taking Action against Hate Speech through Counter and Alternative Narratives*. No Hate Speech Movement, European Youth Centre Strasbourg, Council of Europe. Enllaç: <https://rm.coe.int/wecan-eng-final-23052017-web/168071ba08> [visita: 15-12-2019]

FRA (2017) *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Main Results (EU Midis II)*. European Union Agency for Fundamental Rights. Enllaç: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-a-2017-eu-midis-ii-main-results_en.pdf [visita: 6-12-2019]

GERVASONI, L. (2017) "Building a Bridge: Engaging Civil Society in Preventing All Forms of Violent

Extremism" en *Euromed Survey, 8th Edition. Violent Extremism in the Euro-Mediterranean Region*. Enllaç:

https://www.iemed.org/publicacions/historic-de-publicacions/enquesta-euromed/euromed-survey-2017/building_bridge_engaging_civil_society_in_preventing_violent_extremism_Luca_Gervasoni_EuromedSurvey2017.pdf [visita: 28-11-2019]

HEMMINGSSEN, A-S., CASTRO, K. I. (2017) *The Trouble with Counter-Narratives*. Danish Institute for International Studies, DIIS, Copenhagen. Enllaç: https://pure.diis.dk/ws/files/784884/DIIS_RP_2017_1.pdf [visita: 7-12-2019]

IDESCAT (2018;a) *Padró municipal d'habitants. Ampliació de resultats de la població estrangera. Per països*. Enllaços:

<https://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?b=12> i <https://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?b=0>

IDESCAT (2018;b) *Enquesta sobre equipament i ús de TIC a les llars 2018. Principals variables d'ús de les TIC per persones*. Enllaç:

<https://www.idescat.cat/pub/?id=tic18&n=1.2.1> [visita: 1-9-2019] i *Comunicació i accés a la informació a través d'Internet*. Enllaç: <https://www.idescat.cat/pub/?id=tic18&n=3.3.1> [visita: 1-9-2019]

LIMÓN, P., FERNÁNDEZ, L. (2016) *De los valores civilizatorios a las fronteras del miedo: La conversión mediática de los refugiados en un "problema para la seguridad europea"*. *Documentación Social*. Monogràfic *De la crisis de los refugiados a la crisis de Europa*, 4rt trimestre de 2016, pp. 111-126.

MINISTERI DE L'INTERIOR (2013) (2014) (2015) (2016) (2017) (2018) *Informe sobre la evolución de los "delitos de odio" en España*. Ministerio del Interior, Secretaría de Estado de Seguridad, Gabinete de Coordinación y Estudios. Enllaç: <http://www.interior.gob.es/ca/web/servicios-al->

[ciudadano/delitos-de-odio/estadisticas](#) [visita 2-9-2019].

NOVACT (2018) *Pla Estratègic 2018-2021*.

OAR (2019) *Asilo en cifras 2018*. Dirección General de Política Interior, Subdirección General de Protección Internacional, Oficina de Asilo y refugio. Enllaç:

http://www.interior.gob.es/documents/642317/1201562/Asilo_en_cifras_2018_126150899.pdf/bd2b18d8-bacf-4c2a-9d08-e1952d53a10a [visita 1-9-2019].

OSCE (2018) *The Role of Civil Society in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism. A Guidebook for South-Eastern Europe*. OSCE Secretariat, Vienna, 2018. Enllaç:

<https://www.osce.org/secretariat/400241?download=true> [visita: 17-12-2019]

ONU (2017) *Resolución 2354 (2017) Aprobada por el Consejo de Seguridad en su 7949ª sesión, celebrada el 24 de mayo de 2017*. Enllaç: [https://undocs.org/es/S/RES/2354\(2017\)](https://undocs.org/es/S/RES/2354(2017)) [Visita: 5-12-2019]

OPEV (2017) *Declaració de Barcelona: Pla d'Acció de la societat civil Euro-Mediterrània per a la prevenció de totes les formes d'extremisme violent*. NOVACT, OPEV i CMODH

OPEV (2019) *Diagnòstic sobre les intervencions i millors pràctiques per a prevenir els extremismes violents a Catalunya. Informe de recerca OPEV Catalunya*. NOVACT, SOS Racisme, Institut de Drets Humans de Catalunya, Stop als Fenòmens Islamòfobs a Catalunya, Centre de Joves Professionals i Investigadors Euro Àrab de Catalunya i Fundació per la Pau.

PCCI (2018) *Informe anual. Islamofobia en España 2017*. Plataforma Ciudadana Contra la Islamofobia. Enllaç: [http://www.observatorioislamofobia.org/wp-](http://www.observatorioislamofobia.org/wp-content/uploads/2018/03/Informe-Islamofobia-en-Espa%C3%B1a.-PCCI-Informe-Anual-2018.pdf)

[content/uploads/2018/03/Informe-Islamofobia-en-Espa%C3%B1a.-PCCI-Informe-Anual-2018.pdf](#)

[visita 5-9-2019]

PCCI (2017) *Informe anual. Islamofobia en España 2016*. Plataforma Ciudadana Contra la Islamofobia. Enllaç: <http://www.observatorioislamofobia.org/wp-content/uploads/2018/03/Informe-Islamofobia-en-Espa%C3%B1a.-PCCI-Informe-Anual-2018.pdf>

[visita: 5-9-2019]

PEW RESEARCH CENTER (2016) *Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs. Sharp ideological divides across EU on views about minorities, diversity and national identity*. Enllaç:

<https://www.pewresearch.org/global/wp-content/uploads/sites/2/2016/07/Pew-Research-Center-EU-Refugees-and-National-Identity-Report-FINAL-July-11-2016.pdf> [visita: 7-11-2019]

RAN (2015) *Counter Narratives and Alternative Narratives. RAN Issue Paper 01/10/2015*. Radicalisation Awareness Network. Enllaç: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_cn_oct2015_en.pdf [visita: 28-11-2019]

RAN (2019) *Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism. Delivering counter – or alternative narratives. RAN Collection of Approaches and Practices*. Radicalisation Awareness Network. Enllaç: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/delivering_alternative_narratives_en.pdf [visita: 7-12-2019]

REED, A., HARORO, J., WHITTAKER, J. (2017) *Countering Terrorist Narratives. Civil Liberties, Justice and Home Affairs*. Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs, Directorate General for Internal Policies of the Union.

Enllaç:

<https://icct.nl/wp-content/uploads/2017/11/Countering-Terrorist-Narratives-Reed-Whittaker-Haroro-European-Parliament.pdf> [visita: 17-12-2019]

ROJO, P., VIDAL, L. (2019) *Un cambio a nuestro alcance. Islamofobia en los medios*. Observatorio de la Islamofobia en los Medios i Fundación Al Fanar para el Conocimiento Árabe, Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed). Enllaç:

https://www.iemed.org/publicacions-es/historic-de-publicacions/coedicions/un-cambio-a-nuestro-alcance.-islamofobia-en-los-medios/at_download/arxiu_relacionat [visita: 20-11-2019]

SILVERMAN, T., STEWART, Ch. J., AMANULLAH, Z., BIRDWELL, J. (2017) *The Impact of Counter-Narratives. Insights from a year-long cross-platform pilot study of counter-narrative curation, targeting, evaluation and impact*. Institute for Strategic Dialogue. Enllaç: https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/08/Impact-of-Counter-Narratives_ONLINE_1.pdf [visita: 17-12-2019]

SOS Racismo Gipuzkoa (2017) *Las palabras importan. Herramientas para una representación mediática y percepción adecuada de la inmigración, el refugio y minorías etnoculturales*. Enllaç: <https://sosracismo.eu/wp-content/uploads/2017/12/20171210-Las-Palabras-importan-definitivo.pdf> [visita: 17-12-2019]

SULER, J. (2004) "The Online Disinhibition Effect" en *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), pp. 321-326. Enllaç:

<https://pdfs.semanticscholar.org/c70a/ae3be9d370c>

[a1520db5edb2b326e3c2f91b0.pdf](#) [visita: 7-12-2019]

SWEDISH MIGRATION (2018) *Asylum decisions 2018*. Migrationsverket–Swedish Migration Agency.

Enllaç:

https://www.migrationsverket.se/download/18_4cb46070161462db113176/1546509753459/Avgjorda_asyl%C3%A4renden_2018_-_Asylum_decisions_2018.pdf [visita 1-9-2019].

UCKO, D. (2018) "Preventing violent extremism through the United Nations: The rise and fall of a good idea" a *International Affairs*, 94(2), pp. 251–270. Enllaç:

https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/imager/ia/INTA94_2_02_Ucko.pdf [visita: 17-12-2019]

